

RAAP-NOTITIE 572

**Plangebied hoek Wilhelminaplein/
Kan. Van Nuysstraat te Schinveld**

Gemeente Onderbanken

Een bureauonderzoek

Colofon

Opdrachtgever: gemeente Onderbanken

Titel: Plangebied hoek Wilhelminaplein/Kan. Van Nuysstraat te Schinveld, gemeente Onderbanken; een bureauonderzoek

Status: eindversie

Datum: februari 2004

Auteur: *drs.ing. D.M.G. Keijers*

Bestandsnaam: L:\QXPress\Notities\2004\SCNU\N0572-SCNU.qxd

Projectcode: SCNU

Projectleider: drs. W. De Baere

Projectmedewerker: drs.ing. D.M.G. Keijers

ARCHIS-waarnemingsnummers: niet van toepassing

Autorisatie: drs. W. De Baere

ISSN: 0925-6369

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

telefoon: 020-463 4848

Zeeburgerdijk 54

telefax: 020-463 4949

1094 AE Amsterdam

E-mail: raap@raap.nl

Postbus 1347

1000 BH Amsterdam

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2004

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van gemeente Onderbanken heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in november 2003 een bureauonderzoek uitgevoerd ten behoeve van het project Revitalisering Centrum Schinveld in de gemeente Onderbanken. Bij dit project wordt een deel van de huidige bebouwing gesloopt en vervangen door nieuwbouw. Het archeologisch onderzoek diende te worden uitgevoerd omdat de sloop- en graafwerkzaamheden zouden kunnen leiden tot aantasting of vernietiging van mogelijk aanwezige archeologische resten. Doel van dit onderzoek was in een vroeg stadium de archeologische verwachting voor het gebied vast te stellen.

Uit het bureauonderzoek blijkt dat voor het plangebied een hoge archeologische verwachting geldt voor vindplaatsen uit de Late Middeleeuwen t/m de Nieuwe tijd.

Op grond van de resultaten van het bureauonderzoek wordt geadviseerd de sloopwerkzaamheden in het plangebied archeologisch te begeleiden in combinatie met een booronderzoek.

1 Inleiding

1.1 Kader en doelstelling

In opdracht van gemeente Onderbanken heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in november 2003 een bureauonderzoek uitgevoerd ten behoeve van het project Revitalisering Centrum Schinveld in de gemeente Onderbanken. Bij dit project wordt een deel van de huidige bebouwing gesloopt en vervangen door nieuwbouw. Het archeologisch onderzoek diende te worden uitgevoerd omdat de sloop- en graafwerkzaamheden zouden kunnen leiden tot aantasting of vernietiging van mogelijk aanwezige archeologische resten. Doel van dit onderzoek was in een vroeg stadium de archeologische verwachting voor het gebied vast te stellen.

1.2 Plangebied en archeologische verwachting

Het plangebied (ca. 0,31 ha) ligt in het centrum van Schinveld op de hoek van het Wilhelminaplein en de Kan. Van Nuystraat (figuur 1). Het gebied staat afgebeeld op kaartblad 68G van de topografische kaart van Nederland (schaal 1:25.000); de centrumcoördinaat is 196.490/331.325. De percelen staan kadastraal bekend onder gemeente Schinveld, sectie A, nummers 4516, 4549, 5822, 5823, 5974, 6165 en 6166. Ten tijde van het onderzoek was een groot deel van het plangebied bebouwd, een ander deel lag braak.

Volgens de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW; ROB, 2001) geldt voor het plangebied een onbekende archeologische verwachting vanwege de ligging in bebouwd gebied (zie § 2.2).

1.3 Onderzoeksopzet en richtlijnen

Het archeologisch onderzoek is beperkt gebleven tot een bureauonderzoek. Het bureauonderzoek is uitgevoerd volgens de hiervoor geldende normen en richtlijnen die zijn vastgelegd in het *Handboek ROB-specificaties* (Brinkkemper e.a., 1998). RAAP Archeologisch Adviesbureau en de door RAAP toegepaste procedures zijn goedgekeurd door het College voor de Archeologische Kwaliteit (CvAK), de instelling die het beheer heeft over de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA; Voorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie, 2001).

Zie tabel 1 voor de dateringen van de in deze notitie genoemde archeologische perioden. Enkele vaktermen worden achter in deze notitie beschreven (zie verklarende woordenlijst).

2 Bureauonderzoek

2.1 Methodes

Een goed inzicht in de landschappelijke kenmerken van een gebied vormt de basis van elk gebiedsgericht archeologisch onderzoek. Op basis hiervan kunnen uitspraken worden gedaan over de genese van het landschap, de bodemopbouw en de ligging en stratigrafische positie van sedimenten waarin archeologische vindplaatsen kunnen zijn ingebed.

Teneinde het plangebied zo doelgericht mogelijk te kunnen onderzoeken, is een bureauonderzoek uitgevoerd. Dit omvat het inventariseren en bestuderen van de beschikbare landschappelijke en archeologische gegevens van het plangebied en haar directe omgeving. Hierbij is aandacht besteed aan geomorfologische en bodemkundige aspecten van het plangebied. Een belangrijk deel van de gewenste informatie werd verkregen door bestudering van de volgende kaarten:

- Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000, Herziene uitgave blad 59-60 W/O. Blad 68 West Sittard en 68 Oost Sittard (DLO-Staring Centrum, 1993);
- Geologische kaart van Zuid-Limburg en omgeving. Pré Kwartair, schaal 1:50.000 (RGD, 1984);
- Geologische kaart van Zuid-Limburg en omgeving. Oppervlaktekaart, schaal 1:50.000 (RGD, 1988);
- Geologische kaart van Zuid-Limburg en omgeving. Afzettingen van de Maas, schaal 1:50.000 (RGD, 1989);
- Geomorfologische kaart van Nederland. Maasterrassen en hellingsklassen, schaal 1:50.000, Kaartbladen 59 Genk, 60 Sittard, 61 Maastricht en 62 Heerlen (Staring Centrum/RGD, 1989);
- Grote Historische Provincie Atlas Limburg 1837-1844, schaal 1:25.000 (Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1992);
- Grote Historische Atlas van Nederland, schaal 1:50.000; 4 Zuid-Nederland 1838-1857 (Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990);
- Kartenaufnahme der Rheinlande durch Tranchot und Von Müffling 1803-1820, schaal 1:25.000. Kaartblad 65 Gangelt (Landesvermessungsamt Nordrhein Westfalen, 1970).

Om inzicht te krijgen in het voorkomen van archeologische vindplaatsen in of nabij het plangebied is het ARCHEologisch Informatie Systeem (ARCHIS) van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) te Amersfoort geraadpleegd.

2.2 Resultaten

Geologie en geomorfologie

Het plangebied behoort tot het Zuid-Limburgs lössgebied. Het gebied wordt gekenmerkt door een voor Nederlandse begrippen sterk reliëf en bestaat uit een aantal door breuken begrensde schollen (horsten en slenken).

Het plangebied ligt geologisch gezien in de Centrale Slenk. Dit is een dalingsgebied waarin oude afzettingen (daterend uit het Tertiair en het oudste deel van het Pleistoceen) diep zijn weggezakt en bedekt met jongere afzettingen. De zuidgrens van de Centrale Slenk is de Feldbisbreuk. Deze bevindt zich circa 2 km ten zuidwesten van het plangebied. Volgens de geologische kaart (RGD, 1984) is direct ten zuiden van het plangebied een breuklijn aanwezig, de zogenaamde 1^e NO Hoofdbreuk, die duidelijk zichtbaar is in het terrein. Over de exacte ligging van de breuk geven de geologische en geomorfologische kaart (Staring Centrum/RGD, 1989) tegenstrijdige informatie. Volgens de geomorfologische kaart loopt de breuk namelijk ten noordoosten van het plangebied.

Tijdens de laatste perioden van het Tertiair heeft de (Oer)Maas grof grind, zand en klei afgezet, de zogenaamde Kiezeloëlietformatie (RGD, 1984). Deze afzettingen zijn vrijwel overal verdwenen maar ten noorden van de Feldbisbreuk zijn ze vrijwaard van erosie omdat ze diep zijn weggezakt in de ondergrond. Op het grind en zand van de Kiezeloëlietformatie (Afzettingen van Waubach) uit het Laat Mioceen is in het Pliocene fijn tot matig grof zand afgezet met een of meer kleilagen. De oudste (Onder Pliocene) kleilagen behoren tot de Klei van Brunssum. Deze kan tot 17 m dik zijn. Op deze kleilaag is in het Midden Pliocene zand afgezet dat behoort tot de Afzettingen van Schinveld. In het Boven Pliocene is de Klei van Reuver afgezet. Deze zandigere klei heeft een maximale dikte van 4 m. In het begin van het Pleistoceen is weer een kleilaag afgezet die behoort tot de Afzettingen van Heringsbosch. Deze laatste kleilaag komt enkel ten noorden van de 1^e NO Hoofdbreuk voor (Van der Sluys, 1998).

In het Pleistoceen werd in Limburg het Maasterrassenlandschap gevormd. Tijdens koudere perioden (glacialen) werden door de Maas pakketten grof zand en grind afgezet. Tijdens warmere perioden (interglacialen) sneed de Maas zich in de oudere afzettingen in. Door de herhaalde insnijding en tectonische opheffing van het gebied waardoor de Maas zich steeds dieper insneed, zijn in Zuid-Limburg verschillende terrasniveaus te onderscheiden. Volgens de Maasterrassenkaart behoort het plangebied tot de oostgrens van het terras van Sint Geertruid 2 (Staring centrum/RGD, 1989: code G2). Het stroomgebied van de pleistocene voorlopers van de Maas kent twee ruimtelijk gescheiden gebieden die bekend staan als de (oudere) Oost-Maas en de West-Maas. Het plangebied bevindt zich net buiten de westrand van een tussenliggende zone die buiten de invloed van de pleistocene Maas is gebleven (RGD, 1989).

Het oppervlak van de rivierterrassen bestaat meestal niet uit fluviatiele afzettingen maar uit löss. De löss is aan het eind van de laatste ijstijd (het Weichselien)

door de wind afgezet. Het klimaat was kouder en droger dan nu en de bodem schaars begroeid, zodat de wind gemakkelijk sediment (zoals zand en löss) kon verplaatsen. Alleen de hoogst gelegen gebieden zijn niet of nauwelijks door löss afgedekt. De door löss bedekte terrassen worden gerekend tot het plateau-landschap. Ten westen van het plangebied begint het plateau van Doenrade. In de tussenliggende zone van de Oost- en West-Maas is geen (vruchtbare) löss afgezet. Op vele plekken ten oosten van Schinveld komt tertiair zand, grind en klei voor aan het oppervlak of is afgedekt door een dunne laag dekzand/zandlöss (tertiaire afzettingen beginnen tussen 40 en 120 cm -Mv; RGD, 1988). Hierdoor is het gebied ten oosten van Schinveld weinig aantrekkelijk geweest voor de zich vestigende mens. De zandige en grindrijke ondergrond was niet geschikt voor een uitbundige plantengroei en op de ondoordringbare tertiaire kleilagen ontstonden in het Holoceen diverse bronnetjes met moerasvegetatie. De ondoordringbare kleilagen hebben er echter ook voor gezorgd dat het grondwater dat zich in de grindrijke ondergrond verzamelt, gevrijwaard blijft van schadelijke invloeden van boven af (Van der Sluys, 1998).

Beken en droogdalen, die het lössplateau doorsnijden, zorgen voor het (micro)reliëf in het gebied. De droogdalen zijn gevormd onder periglaciale omstandigheden, toen de bodem bevroren was en het water wegstroomde langs het oppervlak (Berendsen, 2000). Door erosie en afspoeling zijn deze dalen gedeeltelijk opgevuld met colluvium. Volgens de geomorfologische kaart ligt het plangebied op de overgang van een beekdalbodem van de Rode beek (Staring Centrum/RGD, 1989: code 3S4) en een lösswand (Staring Centrum/RGD, 1989: code 11/10A4). In het Holoceen heeft de Rode beek klei, zand en/of grind afgezet behorend tot de Formatie van Singraven (RGD, 1988). Waarschijnlijk is dit erosiemateriaal van de plateaus en hellingen.

Bodem

Op de bodemkaart staat het plangebied vanwege de bebouwing als 'niet gekarteerd' weergegeven (DLO-Staring Centrum, 1993). Na extrapolatie van de bodemtypen in de omgeving wordt verwacht dat in het plangebied bergbrikgronden voorkomen (DLO-Staring Centrum, 1993: code BLb6 - siltige leem), ooivaaggronden (DLO-Staring Centrum, 1993: code Ldd6 - siltige leem, colluviaal in dal) en/of poldervaaggronden (DLO-Staring Centrum, 1993: code Lnd5 - zandige leem, colluviaal in dal). De helling van het plangebied bedraagt minder dan 2% (hellingklasse A) of 2% tot 5% (hellingklasse B).

Brikgronden zijn gronden met een briklaag: een duidelijk ontwikkelde klei-inspoelingshorizont ('textuur-B' of briklaag). Het moedermateriaal van de brikgronden in Zuid-Limburg bestaat uit löss. De onderverdeling van de leembrikgronden berust op de diepte waarop de hydromorfe kenmerken en de textuur-B horizont beginnen. Bij bergbrikgronden begint de briklaag aan of direct onder het oppervlak. De oorspronkelijke A-horizont en soms ook een deel van de textuur-B horizont zijn door erosie verdwenen. De bergbrikgronden liggen dan ook uitsluitend op hellingen en zijn ontstaan uit radebrikgronden.

Vaaggronden zijn bodems zonder een duidelijke bodemopbouw. Vaaggronden worden vooral gekenmerkt door een matig donkere bovengrond met een laag humusgehalte. Ze liggen aan de voet van hellingen of in dalen en zijn vaak gevormd in of bedekt door een (dikke) laag colluvium. Dit colluvium is van lokale herkomst en is overwegend tot stand gekomen in of na de Romeinse tijd (DLO-Staring Centrum, 1993).

Archeologie en historie

In de loop van de tijd is het plateaulandschap sterk onderhevig geweest aan erosie, die grote vormen aannam in de Bronstijd, toen veel bossen werden gekapt. Ten gevolge van de uitgebreide plateau-ontginningen en de daarmee gepaard gaande ontbossingen in de Romeinse tijd nam de aanvoer van erosiemateriaal uit zijdalens toe. Hierdoor werd de Rode beek bij Schinveld in een oostelijker richting gedwongen (Renes, 1988). Na de 3e eeuw, toen de plateaus weer grotendeels bebost raakten, nam de erosie af. De zandige en grindige ondergrond ten oosten van Schinveld is in tegenstelling tot de vruchtbare lössplateaus ongeschikt voor landbouw. Op circa 550 m ten zuidwesten van het plangebied zijn in 1985 diverse resten uit de Romeinse tijd opgegraven (ARCHIS-waarnemingsnummers 16276 en 16300).

De 11e t/m 13e eeuw vormde in heel Europa een periode van economische expansie. Bevolkingsgroei en agrarische hoogconjunctuur leidden overal tot ontginningen, waardoor de erosie van de plateaus snel toenam. Vanuit de nederzettingen in de beekdalens werden de overgebleven bossen gerooid. De meeste nederzettingen hadden een sterk agrarisch karakter. Voor dergelijke nederzettingen was een ligging op de rand van verschillende bodemgebruikseenheden in veel opzichten optimaal. Zo is Schinveld ontstaan in het dal van de Rode beek en de Merkelbeek, aan de oostrand van het plateau van Doenrade.

Schinveld wordt voor het eerst vermeld in 1140 na Chr. (Late Middeleeuwen A) als behorend tot het Land van Valkenburg (Bosch, 1974). Het oudste gedeelte van Schinveld, met de middeleeuwse verkaveling, bevindt zich aan de westzijde van het huidige dorp (Renes, 1988). Aan de oostzijde bevonden zich de onvruchtbare tertiaire zandgronden die waarschijnlijk gebruikt werden als weidegebied voor de omliggende dorpen.

Veel nederzettingen in Zuid-Limburg kennen een open ruimte, een zogenaamde dries of bies(t). Deze driesen waren meestal bezit van de omwonenden en werden gebruikt om vee te weiden. Veel driesen hebben een driehoekige vorm en zijn mogelijk ontstaan door het afronden van de hoeken van een T-kruising. Een vijver (poel of maar genoemd) leverde drink- en zonodig bluswater. De oudste driesen kunnen uit de Vroege Middeleeuwen stammen. Het huidige Wilhelminaplein ten zuiden van het plangebied is waarschijnlijk van oorsprong een dries (Renes, 1988). Op de Tranchotkaart uit 1804/1805 (Landesvermessungsamt Nordrhein Westfalen, 1970: Kaartblad 65 Gangelt) is de driehoekige vorm goed te zien. Ook is er een drassige zone of poel aanwezig.

Doordat de Rode beek zich heeft ingegraven in het plateau, kwamen in de dalwanden van de beek de verschillende pliocene kleilagen aan de oppervlakte (Van der Sluys, 1998). De Romeinen maakten reeds van deze klei gebruik, maar vanaf de 11e eeuw floreerde de aardewerkindustrie van het zogenaamde Zuidlimburgs aardewerk en was van bovenlokale betekenis. De pottenbakkers moesten zelf hun klei graven en bouwden daarom hun ovens bij de plekken waar de grondstof uit de grond werd gehaald. Langs de Rode beek zijn er zo een aantal pottenbakkerscentra bekend, onder andere te Schinveld en Brunssum (Verhoeven, 1996). Tijdens opgravingen in 1959 t/m 1964 zijn direct buiten het plangebied resten van pottenbakkersactiviteiten aangetroffen (ARCHIS-waarnemingsnummers 31635, 35622 en 35623). Deze ARCHIS-waarnemingsnummers geven slechts puntlocaties weer en hebben een kleine onnauwkeurigheid; dit betekent dat de opgravingen mogelijk gedeeltelijk in het plangebied hebben plaatsgevonden. Wegens beperkte tijd en middelen zijn de opgravingsgegevens bij de ROB te Amersfoort niet geraadpleegd. Ook op 350 m ten zuidwesten en op 200 m ten zuiden van het plangebied werden dergelijke resten opgegraven (ARCHIS-waarnemingsnummers 35676 en 35677). Uit de opgravingen bleek dat de pottenbakkers hun ovens op een zandige stroomrug bouwden. Het gebroken aardewerk en de misbaksels werden van tijd tot tijd in de Merkelbeek (Rode beek) gekieperd. De beken leverden de pottenbakkers het water dat ze nodig hadden om de klei te kneden. Ook het zand, nodig om de klei te mageren, was in ruime mate aanwezig (Reubsaet e.a., 1999). Op circa 600 m ten zuiden van het plangebied, ten oosten van 'Het Huisken', zijn ook resten van een pottenbakkersoven bekend (ARCHIS-waarnemingsnummers 25764 en 121209). Deze vindplaats is niet opgegraven en heeft vanwege de wetenschappelijke waarde de status van een te beschermen monument gekregen (CMA-code 68G-005, Monumentnummer 8500). In de 14e eeuw werd het mogelijk ook van gewone rivierklei nauwelijks poreuze potten te bakken. De pottenbakkersactiviteiten in Zuid-Limburg zakten daardoor terug tot lokale productie (Renes, 1988).

Op circa 700 m ten zuiden/zuidwesten van het plangebied bevindt zich het 'Schinvelder Huis', ook wel 'Het Huisken' genoemd. Dit omgrachte huis (kasteel) heeft zijn oorsprong in de Late Middeleeuwen. De eerste bewoners behoorden tot een adellijke familie uit Heinsberg. Bij de heraanleg van de gracht in 1977 is een goot aangetroffen die waarschijnlijk verband houdt met de watervoorziening van het huis (ARCHIS-waarnemingsnummer 35766).

Verder wordt in ARCHIS melding gemaakt van een landweer ten oosten van Schinveld, beter bekend als de Landgraaf, die waarschijnlijk dateert uit de Late Middeleeuwen B (ARCHIS-waarnemingsnummer 35763). De Landgraaf ligt op de Brunssummer- en Teverenerheide en bestaat uit een dubbele aarden wal met een gracht ertussen. Landweren werden aangelegd om een grens te markeren en om het gebied erachter te vrijwaren van plundersaars en veedieven (Renes, 1988).

Omstreeks 1300 was het cultuurlandschap in grote lijnen gevormd. Aan het eind van de 14e eeuw komt het Land van Valkenburg, waartoe ook Schinveld behoorde, onder invloed van de hertog van Brabant. In 1557 werden de Valkenburgse gebieden

(inclusief Schinveld) samengevoegd tot een grotere heerlijkheid Oirsbeek, die 1609 werd verkocht aan de bewoner van het kasteel Amstenrade. In 1663 werd de heerlijkheid Oirsbeek aan het graafschap Geleen toegevoegd.

Volgens de Tranchotkaart uit 1804/1805 (Landesvermessungsamt Nordrhein Westfalen, 1970: Kaartblad 65 Gangelt) ligt het plangebied aan een meander van de Rode beek. In het plangebied zijn gebouwen aanwezig. Het wegenpatroon in het centrum van Schinveld verschilt niet veel van de huidige situatie.

Volgens de kadastrale minuutplannen uit omstreeks 1830 zijn in het plangebied een aantal gebouwen aanwezig (bron: www.dewoonomgeving.nl), vermoedelijk boerderijen (figuur 1). Aan de zuidoostgrens van het plangebied loopt een beekje, namelijk het Einder beekske. Dit beekje is een aftakking van de Rode beek die hier wordt aangeduid met de naam Molenbeek. Uit vergelijking van de kadastrale minuutplannen en de huidige kadastrale percelen blijkt dat de kadastrale percelen in het plangebied nauwelijks veranderd zijn. Mogelijk steunen de huidige gebouwen op oudere fundamenten. Vooral het grondplan van de gebouwen aan het Wilhelminaplein 17 en 18 (perceelnummers 5822 en 5823) lijkt sterk op het grondplan van de boerderij uit 1830.

Op latere historische kaarten uit 1837-1844 (Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990 en 1992) is vrijwel dezelfde situatie weergegeven. Het Einder beekje is hier ook aangegeven.

Volgens historisch-geografische kaarten (Renes, 1988) ligt het plangebied in de oude kern van Schinveld, met de middeleeuwse verkaveling. Deze kern is sedert 1810 weinig veranderd. De wegen in het centrum van Schinveld, waaronder ook de Beekstraat en de Kan. Van Nuysstraat, gaan terug tot de middeleeuwse ontginning van Schinveld.

Tegenwoordig is de Rode beek niet meer zichtbaar in het centrum van Schinveld. In 1932 werd het besluit genomen om de beek te overkluizen (Bosch, 1990).

Archeologische verwachting

Op de IKAW (ROB, 2001) is aan het plangebied geen indicatieve waarde toegekend vanwege de ligging in bebouwd gebied. Voor het omliggende gebied geldt zowel een hoge, middelhoge als lage trefkans op archeologische waarden.

Op grond van de aanwezigheid van archeologische vindplaatsen direct buiten het plangebied (en mogelijk binnen het plangebied) en de ligging van het plangebied in de historische kern van Schinveld, geldt voor het plangebied een hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen uit de Late Middeleeuwen t/m Nieuwe tijd. Het kan gaan om resten van bewoning en pottenbakkersactiviteiten uit de Late Middeleeuwen tot funderingsresten van boerderijen uit de Nieuwe tijd.

Mogelijk is in het plangebied een pakket colluvium aanwezig. Omdat het pakket waarschijnlijk vooral vanaf de Romeinse tijd is afgezet, worden eventuele oudere archeologische resten aan de basis hiervan verwacht. Deze vindplaatsen zijn over het algemeen goed geconserveerd omdat het colluviumpakket als buffer fungeert tegen ernstig versturende bodemingrepen.

Jongere archeologische vindplaatsen worden in (de top van) het colluviumpakket verwacht. Mogelijk lopen de archeologische resten (o.a. funderingen) wel door tot in de basis van dit pakket, waardoor de oudere resten verstoord kunnen zijn.

3 Conclusies en aanbevelingen

3.1 Conclusies

Op grond van de aanwezigheid van archeologische vindplaatsen direct buiten het plangebied (en mogelijk binnen het plangebied) en de ligging van het plangebied in de historische kern van Schinveld, geldt voor het plangebied een hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen uit de Late Middeleeuwen t/m de Nieuwe tijd. Het kan gaan om resten van bewoning en pottenbakkersactiviteiten uit de Late Middeleeuwen tot funderingsresten van boerderijen uit de Nieuwe tijd. Uit vergelijking van de kadastrale minuutplannen uit 1830 en de huidige kadastrale kaarten blijkt dat de huidige bebouwing mogelijk op oudere fundamenten rust. Vooral het grondplan van de gebouwen aan het Wilhelminaplein 17 en 18 (perceelnummers 5822 en 5823) lijkt sterk op het grondplan van de boerderij uit 1830.

Mogelijk is in het plangebied een pakket colluvium aanwezig. De kwaliteit van eventuele archeologische vindplaatsen wordt bepaald door de dikte van de colluviumlaag die nadien is afgezet en de verstoringsdiepte van de bebouwing uit de Nieuwe tijd. Over het algemeen zijn vindplaatsen onder een colluviumpakket goed geconserveerd omdat het pakket als buffer fungeert tegen latere, ernstig verstorende bodemingrepen. Funderingen en kelders van bebouwing uit de Nieuwe tijd kunnen echter tot in de basis van het colluviumpakket doorlopen, waardoor de oudere resten verstoord kunnen zijn.

3.2 Aanbevelingen

Op grond van de resultaten van het bureauonderzoek wordt geadviseerd de sloopwerkzaamheden in het plangebied archeologisch te begeleiden in combinatie met een booronderzoek.

Een archeologische begeleiding houdt in dat eventuele archeologische grondsporen en resten, ontdekt tijdens de graafwerkzaamheden, worden gedocumenteerd en op kaart ingetekend.

Het booronderzoek heeft tot doel inzicht te krijgen in de geologisch/ bodemkundige opbouw van de ondergrond (bijv. dikte van het colluviumpakket) alsmede het bepalen van de verstoringsgraad van de bodem en het traceren van archeologische vindplaatsen. Indien de toekomstige graafwerkzaamheden ten behoeve van de nieuwbouw de grenzen van de huidige bebouwing overschrijden, dient het booronderzoek zowel in de zones van de gesloopte gebouwen als ter plaatse van de nieuwe bodemverstoringen plaats te vinden.

Op basis van de archeologische begeleiding en het booronderzoek is besluitname mogelijk over het vervolgtraject. Afhankelijk van de resultaten van de begeleiding kan worden besloten het plangebied te onderwerpen aan een waarderend vervolgonderzoek door middel van proefsleuven. Indien in het plangebied alleen graafwerkzaamheden plaatsvinden ter plaatse van de op te richten gebouwen, kan ervoor gekozen worden de proefsleuven tot deze zone te beperken.

Het proefsleuvenonderzoek heeft tot doel om nauwkeurige gegevens met betrekking tot de kwaliteit (gaafheid en conservering), aard en datering van de archeologische resten te verkrijgen. Hiervoor worden door middel van één of enkele proefsleuven archeologische resten blootgelegd en opgetekend. Dergelijk onderzoek is vrij arbeidsintensief en dient mede daarom ruim voor de planuitvoering plaats te vinden.

Het proefsleuvenonderzoek dient voldoende gegevens op te leveren om uitspraken te kunnen doen over de behoudenswaardigheid van de vindplaats.

Op basis van het onderzoek is besluitname mogelijk over het vervolgtraject. Afhankelijk van de resultaten kan worden besloten tot een archeologische opgraving.

Met betrekking tot de bevindingen van onderhavig onderzoek dient contact opgenomen te worden met de provinciaal archeoloog van de provincie Limburg (dr. G. Jansen) en de medewerker planvorming en ruimtelijke ordening van de regio Zuid van de ROB (drs. N.F.H.H. Vossen).

Literatuur

- Berendsen, H.J.A.**, 2000. *Landschappelijk Nederland*. Van Gorcum, Assen.
- Bosch, J.H.W.**, 1974. *Bijdrage tot de geschiedenis van Schinveld*. s.l.
- Bosch, J.H.W.**, 1990. *Schinveld & Omgeving. Aflevering 5: De Rode Beek door Schinveld*. Onderbanken Journaal, 24 januari 1990: 6-7.
- Brinkkemper, O., e.a. (redactie)**, 1998. *Handboek ROB-specificaties*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort.
- DLO-Staring Centrum**, 1993. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000, Herziene uitgave blad 59-60 W/O. Blad 68 West Sittard en 68 Oost Sittard*. DLO-Staring Centrum, Wageningen.
- Landesvermessungsamt Nordrhein Westfalen**, 1970. *Kartenaufnahme der Rheinlande durch Tranchot und Von Müffling 1803-1820, schaal 1:25.000*. Landesvermessungsamt Nordrhein Westfalen, Bonn.
- ROB**, 2001. *Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) 2e generatie. Globale Archeologische Kaart van het continentale Plat. Archeologische Monumentenkaart*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort (cd-rom).
- Renes, J.**, 1988. *De geschiedenis van het zuidlimburgse cultuurlandschap*. Van Gorcum, Assen/Maastricht.
- Reubsaet, L., e.a.**, 1999. *De bodem van Brunssum en Schinveld geeft zijn geheimen prijs*. Heemkundevereniging 'de veersjprunk'.
- RGD**, 1984. *Geologische kaart van Zuid-Limburg en omgeving. Pré Kwartair, schaal 1:50.000*. Rijks Geologische Dienst, Haarlem.
- RGD**, 1988. *Geologische kaart van Zuid-Limburg en omgeving. Oppervlaktekaart, schaal 1:50.000*. Rijks Geologische Dienst, Haarlem.
- RGD**, 1989. *Geologische kaart van Zuid-Limburg en omgeving. Afzettingen van de Maas, schaal 1:50.000*. Rijks Geologische Dienst, Haarlem.
- Sluys, J. van der**, 1998. De naam van Schinveld is in klei geschreven: Limburgse landschappen 3. *De Natuurgids*, 1998-7: 206-208. Heerlen.
- Staring Centrum/RGD**, 1989. *Geomorfologische kaart van Nederland. Maasterrassen en hellingsklassen, schaal 1:50.000. Kaartbladen 59 Genk, 60 Sittard, 61 Maastricht en 62 Heerlen*. Stichting voor Bodemkartering/Rijks Geologische Dienst, Wageningen/Haarlem.
- Verhoeven, A.**, 1996. *Syllabus Middeleeuws en vroeg modern aardewerk*. Vakgroep Europese Archeologie, Instituut voor Pre- en Protohistorie, Amsterdam.
- Vorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie**, 2001. *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie. Eindrapport van de Vorbereidingscommissie Kwaliteitszorg Archeologie*. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, Den Haag.

Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990. *Grote Historische Atlas van Nederland*,
schaal 1:50.000; Deel 4: Zuid-Nederland 1838-1857. Wolters-Noordhoff
Atlasproducties, Groningen.

Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1992. *Grote Historische Provincie Atlas*,
schaal 1:25.000; Limburg 1837-1844. Wolters-Noordhoff Atlasproducties,
Groningen.

Gebruikte afkortingen

ARCHIS	ARCHEologisch Informatie Systeem
IKAW	Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden
Mv	maaiveld
ROB	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek

Verklarende woordenlijst

colluvium	tijdens het Holoceen van de hellingen geërodeerd en in de lagere delen afgezet bodemmateriaal
dekzand	fijnzandige afzettingen die onder periglaciale omstandigheden voornamelijk door windwerking ontstaan zijn; de dekzanden van het Weichselien vormen in grote delen van Nederland een 'dek' (Saalien: Formatie van Eindhoven; Weichselien: Formatie van Twente)
droogdal erosie	dalvormige, niet permanent watervoerende laagte verzamelnaam voor processen die het aardoppervlak aantasten en los materiaal afvoeren. Dit vindt voornamelijk plaats door wind, ijs en stromend water
fluviaal genese	door rivieren gevormd, afgezet wording, ontstaan
Holoceen	jongste geologische tijdvak (vanaf de laatste IJstijd: ca. 8000 jaar voor Chr. tot heden)
horst	deel van de aardkorst waarin de aardlagen relatief hoog zijn gelegen als gevolg van tektonische opheffing langs breuken
löss	eolische (=wind-) afzetting van zeer fijnkorrelig materiaal waarvan het overgrote deel van de korrels (60-85%) kleiner is dan 63 µm
lösswand	reliëfrijk terreinvorm opgebouwd uit hellingmateriaal (in Zuid Limburg is dit voornamelijk verspoelde löss)
meander	min of meer regelmatige lusvormige rivierbocht (genoemd naar de Meander in Klein Azië, thans Menderes)
periglaciaal	heeft betrekking op de stroken rondom het door landijs bedekte gebied, op het daarop heersende klimaat en op kenmerkende verschijnselen in dit gebied
Pleistoceen	geologische tijdperk dat circa 2.4 miljoen jaar geleden begon. Tijdens deze periode waren er sterke klimaatswisselingen van gematigd warm tot zeer koud (de 4 bekende ijstijden)

sediment	afzetting gevormd door het bijeenbrengen van losse gesteentefragmentjes (zoals zand of klei) en eventueel delen van organismen. Soms in iets te ruime zin ook gebruikt voor sedentaat bestaande uit gronddeeltjes ter grootte van 2 tot 50 µm
silt(ig)	bestaande uit gronddeeltjes ter grootte van 2 tot 50 µm
slenk	deel van de aardkorst waarin de aardlagen relatief laag zijn gelegen als gevolg van tektonische daling langs breuken
stratigrafisch	de ligging der lagen betreffend
stroomrug	niet meer functionerende, dichtgeslibde rivierloop met bijbehorende oeverwallen die als geheel door differentiële klink als een rug zichtbaar is
terras	door een rivier verlaten en daarna ingesneden dalbodem
Tertiair	geologische periode vóór het Pleistoceen (dat samen met het Holoceen tot het Kwartair wordt gerekend), ca. 65-2,3 miljoen jaar geleden
vaaggrond	minerale gronden zonder duidelijke podzol-B-horizont, zonder briklaag en zonder minerale eerdlaag
Weichselien	geologische periode (laatste ijstijd, waarin het landijs Nederland niet bereikte), circa 120.000-10.000 jaar geleden

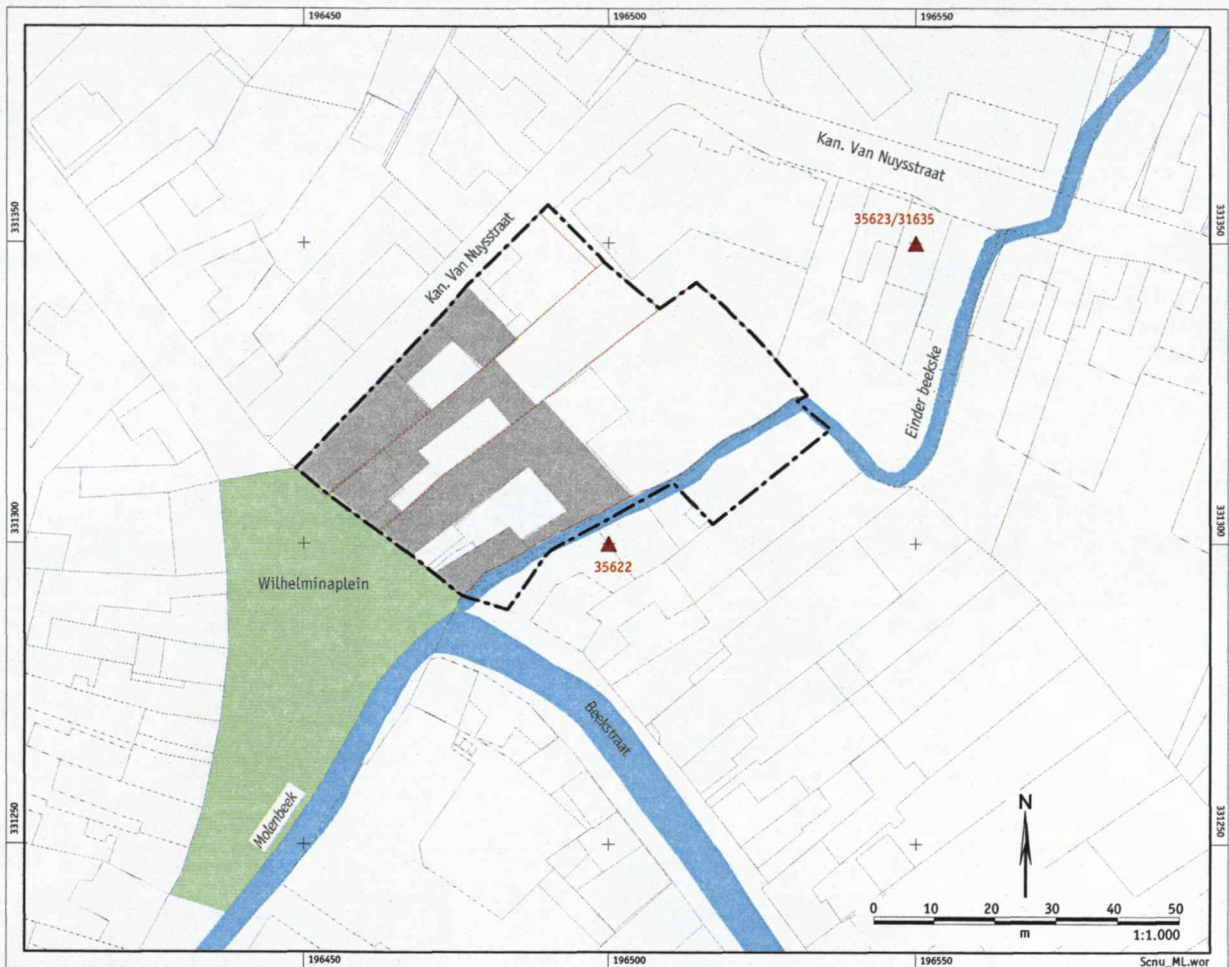
Overzicht van figuren en tabellen

Figuur 1. Resultaten bureauonderzoek.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Periode	Datering		
Nieuwe tijd	1500	-	heden
Late Middeleeuwen	1050	-	1500 na Chr.
Vroege Middeleeuwen	450	-	1050 na Chr.
Romeinse tijd	12 voor	-	450 na Chr.
IJzertijd	800	-	12 voor Chr.
Bronstijd	2000	-	800 voor Chr.
Neolithicum (nieuwe steentijd)	5300	-	2000 voor Chr.
Mesolithicum (midden steentijd)	8800	-	4900 voor Chr.
Paleolithicum (oude steentijd)	300.000	-	8800 voor Chr.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

**Plangebied hoek Wilhelminaplein/Kan. Van Nuystraat te Schinveld
 Gemeente Onderbanken**

Resultaten bureauonderzoek

legenda

archeologie

- ▲ ARCHIS-waarneming
- 35622 ARCHIS-waarnemingsnummer

historische geografie binnen plangebied (situatie circa 1830)

- kadastrale grens
- ▒ bebouwd
- beek

cultuurhistorische elementen

- vermoedelijke dries

overig

- - - grens plangebied

Figuur 1. Resultaten bureauonderzoek.